

BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

(4. i 5. godina, 148. i 149. nastavna godina)

UVOD

Nastavni sadržaji **Plana i programa bosanskog jezika za XII** (dvanaesti) **razred srednje škole sukcesivni je nastavak ranijih sadržaja**, njihovo proširivanje i produbljivanje sa ciljem usvajanja novih znanja od strane učenika u procesu afirmacije njihove govorne i pismene kulture. Književno-jezičko obrazovanje učenika primarno je u kontekstu ostalih obrazovnih standarda. Ono im omogućuje da pravilno i kvalitetno razumiju i usvajaju znanja iz svih naučnih oblasti, da razvijaju svoje intelektualne i kreativne sposobnosti, da svoja književno-jezička znanja primjenjuju u praksi **metodama naučnosti i operativnosti** adekvatno se služe naučnom terminologijom i tehnološkom leksičkom semiotikom.

Nastava i nastavni sadržaji bosanskoga jezika i književnosti osobita su konstituenta nacionalnog identiteta svih Bošnjaka u savremenim evropskim, i svjetskim, društvenim okvirima, a u ovom nacionalno-evolutivnom diskursu i Bošnjaka Kosova kao najznačajniji afirmativ u njihovoj istorijskoj dijahroniji i sinhroniji.

Bosanski književni jezik, sa lokalnim govornim specifičnostima na Kosovu, u okvirima svoje **dijalektološke mape**, dobija novi kreativni karakter u opštoj, i integralnoj, sociolingvističkoj funkcionalnosti, pa i u obrazovanju kao vidu komunikacije i lingvističke kulture.

Nastava bosanskog jezika i književnosti, sem obrazovno-naučne uloge, ima i osobitu društvenu funkciju – formiranje humane, duhovno i radno osposobljene ličnosti učenika, odnosno uvijek visoke etičke i kreativne kulture, kvalitetnog znanja i pravilnog mišljenja, spremnog da u skladu sa ovim principima bude aktivan faktor progresa u savremenoj društvenoj zajednici.

Nastavni plan i program za predmet Bosanski jezik i književnost uspostavljen je po funkcionalnim principima (**kontinuitet, korelacija, integracija, vertikalno-spiralni tok**). U programskim sadržajima sre-

dišnje mjesto zauzimaju jezik i književnost Bošnjaka, u kontekstu izu-
avanja književno-jezične tradicije evropskih naroda (njihovih vrhunskih
dostignuća, književnih pojava, refleksa i procesa). U kontekstu histo-
rijskog razvoja književnosti prezentirani su najznačajniji predstavnici
bošnjačke i evropske, odnosno svjetske, književnosti. Nastavni sadržaji iz
oblasti teorije književnosti i stilistike obrađuju se sukcesivno, u toku
interpretacije i analize književnih djela – njihovih estetskih, književno-
historijskih, društvenih i jezično-stilskih specifičnosti. U pristupu knji-
ževnومجتني kom tekstu, u skladu sa pedagoško-psihološkim zahtje-
vima, posebna pažnja kreativnom učenju učenika u **teh-
nike interpretacije** i njihovom osposobljavanju da razumiju književno-
umjetničke pojave.

Nastavnikove informacije su od osobitog značaja. One moraju biti
potpune, sadržajne, konkretne i prilagođene toku i tipu učenja. Obavezan je
rad na odgovarajućim odabranim primjerima iz književnih djela (rad na
tekstu).

Djela koja su predviđena za **domaću lektiru interpretiraju se po
istoj metodologiji kao djela iz obaveznih nastavnih sadržaja**, na osno-
vu prethodnog učenja i priprema učenika za samoradnju. Izbor djela za
interpretaciju, iz korpusa predviđenog za lektiru, mogu da vrše sami
učeniци, uz konsultacije i planiranje sa nastavnikom. **Interpretacija dje-
la**, kao i **diskusija** u vezi sa njom, može biti individualna i u grupama –
razvrstana po temama ili drugim književnومجتني kim kriterijima.

U proučavanju jezika i jezičnih sadržaja (**jezika u upotrebi** – komu-
nikacija i **jezika u književnom djelu** – umjetnička funkcija jezika) po-
sebna se pažnja posvećuje osposobljavanju učenika da razumiju fonološ-
ke, morfološke, leksičke, sintaksičke i stilske karakteristike, me-
talogijske distinkcije, tvorbene modele i mogućnosti, leksičku i sintaksičku
metaforiku, stilogenu distribuciju, jezičku polifoniju i slikovnost, me-
talogijsku i unutarkategorijsku fleksiju i jezičku kreaciju, kao i distin-
ktivne i umjetničke funkcionalne odnose između narodnog i standardnog
jezika odnosno njihove norme.

Za uspješnu obradu nastavnih sadržaja iz predmeta **Bosanski jezik i
književnost najproduktivniji je postupak rad na tekstu književnog
djela, prilaženje djelu sa estetsko-umjetničkog i stilsko-jezičkog
aspekta**, a u ovom diskursu i **osposobljavanje učenika za samoradnju i
stvaralačke navike**. Ostvarivanjem ovih principa, učenjem djela i pri-
premom za učenje, uz asistenciju nastavnika, učenik stiče pravilnu i
kompletnu sliku o piscu i vremenu nastanka književnog djela, o književ-
nim i društvenim obilježjima i stilovima, o književnoj periodizaciji i
njegovim kriterijima, kao i o **sociolingvističkim spoznajama i humani-**

sti kim vrijednostima bosanskog jezika i književnosti u kontekstu svjetske književne i jezičke zajednice.

Ovaj nastavni Plan i program obuhvata književno-jezičko stvaralaštvo Bošnjaka Bosne i Hercegovine, Sandžaka, Kosova, kao i onih u dijasporama, **jer je bošnjački književno-jezički krug jedinstven.**

Nastavni **Plan i program Bosanski jezik i književnost za XII razred srednje škole**, sem sadržaja iz književno-jezičke kulture Bošnjaka, iz perioda s kraja XIX vijeka do Prvog svjetskog rata, kao i perioda između dva svjetska rata, obuhvata i književne vrijednosti srodnih južnoslovenskih naroda i književne vrijednosti drugih naroda u okruženju, te i vrhunske vrijednosti iz oblasti **moderne svjetske književnosti.**

OPŠTI CILJEVI

Osnovni cilj nastave bosanskog jezika i književnosti u XII (dvanaestom) razredu, kao i u prethodnim razredima, je sticanje odgovarajućih i kvalitetnih znanja iz ove naučno-obrazovne oblasti, njihova praktična primjena u procesu daljeg školovanja, u svakodnevnom životu i standardima savremenog društva i savremene tehnološke evolucije.

Također, **generalni cilj nastave bosanskog jezika i književnosti** je i naučnoistraživačko proširivanje i samopotvrđivanje znanja sticanih u prethodnom školovanju i životnom iskustvu (onom izvan škole – u porodici i društvu).

U ovom kurikularnom kontekstu je i uključivanje učenika u evropske standarde i perspektive obrazovanja i **humane edukacije temeljene na principima deklaracija o ljudskim pravima.**

S obzirom **da su bosanski jezik i književnost prirodni i historijski afirmativni nacionalni identiteti Bošnjaka, isto onoliko koliko su i drugi jezici i njihove literature u svijetu za ostale nacionalne kulture**, to oni u ovom diskursu čine generalnu civilizacijsku tekovinu sinkretizovanu u multikulturalnim aspektima. U ovom kontekstu, Nastavni plan i program bosanskog jezika i književnosti imaju, kao opšti cilj, **osmišljavanje uzajamnosti književno-jezičkih kultura svih nacionalnih zajednica na Kosovu i u svijetu**, a izužavanjem njihovih kulturoloških dostignuća i vrijednosti i uvažavanje tradicije i duhovne nadgradnje svjetske zajednice naroda.

POSEBNI CILJEVI

Nastavni plan i program bosanskog jezika i književnosti za XII razred, sem opštih ima i posebne ciljeve (objektive):

1. Ovladavanje sintaksi kom analizom bosanskog jezika (u umjetni - kim, znanstvenim i drugim tekstovima, kao i u govornom – usmenom diskursu).

2. Osposobljavanje u enika da razumiju funkciju sintaksi kih jedinica u tekstu, da prepoznaju vrste nezavisnih i zavisnih re enica i njihovu stilogenu semiotiku u umjetni kom tekstu.

3. Primjenjivanje ste enih znanja iz sintakse u pisanoj i govornoj kreaciji.

4. Nastavljanje sa ovladavanjem raznih tipova tekstova (uvo enje u kreativno raspravljanje). Osposobljavanje u enika da vode pravilnu kulturu dijaloga, usmene i pisane rasprave, prvenstveno u kontekstu umjetni kog eseja, diskusije, pisanja svih vrsta školskih zadataka i drugih oblika pisane i govorne kreacije.

5. Prou avanje bosankohercegova ke (bošnja ke) književnosti iz austrougarskog perioda.

6. Prou avanje bosankohercegova ke (bošnja ke) književnosti od 1918. do 1945. godine (književni preporod, bosanski jezik u umjetni koj komunikaciji i njegov društveni status).

U ovom kontekstu, kao objektiv, stoji i izu avanje književnih vrijednosti susjednih naroda i vrhunskih književnih djela iz kruga svjetske baštine.

7. Sagledavanje i razumijevanje stilskih tokova **moderne književnosti** u svjetskim i južnoslovenskim okvirima (književni pravci, glavni predstavnici).

8. Osposobljavanje u enika za samostalan pristup književnom djelu (analiti ki pristup na principima teorije književnosti). U enici se osposobljavaju da **samostalno itaju i tuma e umjetni ka književna djela** i da razvijaju sopstvene kreativne sposobnosti.

9. Afirmacija jezika i književne kulture i tradicije Bošnjaka Sandžaka i Kosova u okvirima bošnja kog nacionalno-kulturnog identiteta i njegove perspektive.

10. Prou avanje književnosti ima **višestruki zna aj: saznajni, estetski, stilsko-jezi ki, kreativni,** i dr.

11. Prou avanje **književno-teorijskih pojmova i stilsko-jezi kih aspekata književnosti** ima za cilj osposobljavanje u enika da razumiju vrijednosti književnih djela i njihov zna aj za svjetsku kulturu.

12. Obrada djela iz oblasti predviđene **lektire** ima za cilj da kod učenika **razvija smisao za samostalan rad**, za čitanje i kreaciju u vanškolskom vremenu, produbljivanje i proširivanje znanja sticanih tokom nastave, pisanje eseja i drugih analitičkih oblika kreativnog karaktera, **razvijanje kulture govora, slušanja i književno-jezičke interpretacije.**

13. Preko pisanih školskih i domaćih zadataka, i eseja (lektira), učenici se motivišu za samostalan rad i izbor književnih djela koja će čitati i izučavati, stimulišu za istraživački rad u oblasti književnosti i jezika, kao i u oblasti sintaksostilistike na primjerima književnih djela i govorne komunikacije.

14. U kontekstu objektivnog nastavnog **Plana i programa Bosanski jezik i književnost za XII razred** je upućivanje učenika u oblast **medijske kulture** (historijat i domaći filma u BiH) i u oblast **muzičke kulture** (slušanje opera, gledanje baleta), kao i prezentacije književnih djela u sredstvima medijske komunikacije (**ekranizacija** dramskih djela, romana, i dr.). U ovom kontekstu je i praćenje savremene **književne periodike** (časopisa), kao i praćenje **književne komunikacije preko interneta.**

PLANIRANI SADRŽAJI - STRUKTURA SADRŽAJA

KATEGORIJE	POTKATEGORIJE	Broj asova	Svega asova	%
I JEZIK	1. SINTAKSA	22	22	14,86
	2. JEZIK U UPOTREBI (KULTURA ISTRAŽIVANJA)	18	18	12,16
II KNJIŽEVNOST I LEKTIRA	1. Bosanskohercegova ka književnost od 1878. do 1918. godine	16	100	67,57
	2. Bosanskohercegova ka književnost od 1918. do 1945. godine	23		
	3. Moderna u svjetskoj književnosti	9		
	4. Moderna u južnoslovenskim književnostima	6		
	5. Svjetska književnost od 1918. do 1945. godine	8		
	6. Južnoslovenska književnost od 1918. do 1945. godine	7		
	7. Književnost Bošnjaka Kosova i Sandžaka od 1878. do 1945. godine	5		
	8. Pristup književnom djelu	6		
	9. L e k t i r a	10		
	NAPOMENA: Za utvrđivanje i obnavljanje nastavnih sadržaja iz književnosti	10		
III MEDIJSKA KULTURA	1. Filmska umjetnost (historijat i dometi u BiH)	3	8	5,41
	2. Opera i balet kao muzi ko-dramske umjetnosti	3		
	3. Savremena književna periodika	1		
	4. Primjena interneta u književnoj komunikaciji	1		
UKUPNO ASOVA		148	148	100

OPERATIVNI CILJEVI NASTAVNIH SADRŽAJA

1. KATEGORIJA: J E Z I K (40 ASOVA)				
POTKATEGORIJE	SADRŽAJ	SPECIFI NI OBJEKTIVI	OD EKIVANI REZULTATI	ME UPREDMETNE VEZE
I SINTAKSA (22 asa)	1.1.1. Sintaksi ki nivo analize i njihove jedinice (1 as) Sintaksa (pojam i predmet), sintakseme – elementarne sintaksi ke jedinice, vrste rije i i njihove uloge u sintaksi koj analizi. 1.1.2. Sintagma – struktura, tipovi i karakteristike (1 as) Sintagma kao rezultat ulan avanja sintaksema, primarna i sekundarna funkcija sintaksema, opis prostih (binarnih) i kompleksnih sintaksema.	Sticanje znanja iz sintakse (sintakseme i njihova funkcija – analiti ki pristup). Prepoznavanje tipova sintagmi i njihove stilogene funkcije.	U enici treba da: U kontekstu sintati ke analize prepoznaju elementarne sintaksi ke jedinice, vrste rije i u sintaksi koj funkciji, tipove sintagmi i njihove strukture.	Svi predmeti i tekstovi na kojima se može vršiti sintaksi ka analiza.
	1.1.3. Re enica (1 as) Re enica kao gramati ka i kao komunikativna jedinica, re enica i iskaz, kriteriji podjele re enica. 1.1.4. Prosta i proširena re enica (1 as) Klasifikacija, pojam re eni ne paradigme, struktura proste i proširene re enice, osnovni i impersonalni modeli.	Proširivanje znanja o re enici analiti kom metodom. Proširivanje znanja o strukturi proširene re enice (primjena na tekstu).	Poznaju gramati ku strukturu svih oblika i vrsta re enica i njihovu komunikativnu funkciju.	

	<p>1.1.5. Kontinuiteti proste i proširene re enice (2 asa) Subjekat, predikat, atribut i apozicija, objekat, adverbijalne odredbe – strukturne, semanti ke i stilske karakteristike.</p> <p>1.1.6. Složena re enica (1 as) Tipovi, kriterij za razlikovanje koordiniranih i subordiniranih složenihre enica.</p>	<p>Analiti ko prepoznavanje sintaksi kih dijelova re enice i njihovih semanti ko-stilskih karakteristika.</p> <p>Proširivanje znanja o tipovima složenih re enica.</p>	<p>Poznaju i razlikuju vrste i tipove složenih re enica, njihove strukture i me usobne odnose, zna enja i stilogenu funkciju u usmenoj i pisanoj komunikaciji.</p>	
	<p>1.1.7. Nezavisne složene re enice (3 asa) Tipovi nezavisnih složenihre enica – strukturne, semanti ke i stilske karakteristike.</p> <p>1.1.8. Zavisne složene re enice (3 asa) Principi ustrojstva i kriteriji klasifikacije, funkcionalni tipovi zavisnih složenih re enica – opis strukturnih, semanti kih i stilskih karakteristika svih vrsta zavisnih re enica.</p> <p>1.1.9. Osnovi sintakse vezanog teksta – diskursa (2 asa) Vezani tekst kao sintaksi ka jedinica, struktura vezanog teksta – ino-</p>	<p>Prepoznavanje nezavisnih re enica u kontekstu složene (analiti ki pristup).</p> <p>Analiti ko proširivanje znanja o funkcionalnim tipovima zavisnih re enica i njihovoj stilogenosti.</p> <p>Sticanje znanja o vezanom tekstu i njegovoj sintaksi koj strukturi.</p>	<p>Poznaju osnovne sintaksi ke jedinice vezanog teksta i</p>	

	<p>kostivna, intertekstna i fiktivna re enica, kataforizacija i anaforizacija kao vezani elementi teksta, lan ana i paralelna veza i re enica u tekstu, tekstualni konektori i dr.</p>		<p>njihove stilogene strukture i karakteristike.</p>	
<p>II JEZIK U UPOTREBI (KULTURA IZRAŽAVANJA) (18 ASOVA)</p>	<p>1.1.10. Osnovi sintaksostilistike (3 asa) Stilisti ka markiranost i sinonimija sintaksi kih jedinica, stilogenost i nestilogenost sintaksi kih kategorija, red komponenata, sintaksi ke stilske figure, parcelacija i osamostoljivanje sintaksi kih jedinica i dr. 1.1.11. Doma i zadaci (5 asova) 1.2.1. Rasprava i esej kao književne vrste (2 asa) Sadržaj, osnovna teza, upotreba citata i podataka, stilska obilježja. 1.2.2. Raspravljjanje kao tip vezanog teksta – diskursa (2 asa) Usmeno i pisano rasprvljanje, kultura i forma rasprvljanja, stilski nivo i raspravljjanja.</p>	<p>Pristup osnovama sintaksi kostilske analize (leksika i sintaksi ka figurativnost).</p> <p>Primjena sintaksi kih sadržaja.</p> <p>Sticanje znanja o raspravi i eseju kao književnim vrstama.</p> <p>Kultura, forme i stilski nivoi raspravljjanja.</p>	<p>Poznaju i razumiju osnove sintaksostilisti ke analize, oblike i stilogenu fumkciju sintaksi kih jedinica.</p> <p>Sti u navike za samostalan rad.</p> <p>Znaju strukturu, umjetni ku i komunikativnu funkciju rasprave i eseja kao vidova kulture izražavanja.</p>	<p>Predmeti i njihovi tekstovi koji mogu biti motivacija za usmeno i pisano raspravljjanje.</p>
	<p>1.2.3. Školski pisani zadaci (12 asova) Priprema – 4 asa, izrada pisanih zadataka – 4 asa, ispravka zadataka – 4 asa.</p>	<p>Primjena znanja sticanih tokom nastave jezika i književnosti (viši književno-znanstveni i stilski nivoi).</p> <p>Njegovanje usmene i pisane</p>	<p>Sti u trajnu kulturu pimenog izražavanja i poznaju norme i strategiju sticanja najvišeg stepena pismenosti.</p>	<p>Sadržaji svih predmeta mogu biti tema školskih pisanih i doma ih zadataka.</p>

	1.2.4. Doma i pisani zadaci (2 asa) Umjetni ki i znanstveni nivoi, kultura diskusija i replika, retorika i njeni stilski aspekti.	kulture izražavanja.	Sti u vještine pisanja eseja, recenzija, anotacija, medijskih tekstova (vijesti, reportaža, i dr.).	
2. KATEGORIJA: KNJIŽEVNOST I LEKTIRA (100 ASOVA)				
POTKA- TEGORIJE	SADRŽAJ	SPECIFI NIOBJEKTIVI	O EKIVANI REZULTATI	ME UPRED- METNE VEZE
1. Bosansko-hercegova ka književnost od 1878. do 1918. godine (16 asova)	2.1.1. Bosanskohercegova ka književnost od 1878. do 1918. godine. Poseban osvrt na književnost Bošnjaka u ovom periodu – stilsko-jezi ke specifi nosti, tematski diskurs, književna i publicisti ka periodika, književnoumjetni ki refleksi, afirmacija latini nog pisma i bosanskog jezika (1 as). 2.1.2. Bošnja ka književnost austrougarskog perioda (zna ajniji predstavnici i njihiva djela – tematski diskurs, jezi ka tradicija). Zatišje u književnom stvaranju (1878-1882). Okupacija i odnos prema Bošnjacima u po etnim godinama austrougarske	Prou avanje bosansko-hercegova kog (bošnja kog) književnog stvaralaštva perioda 1878-1918. godine (specifi nosti). Specifi nosti bošnja ke književnosti austrougarskog perioda (afirmacija književnog bosanstva).	U enici treba da: Poznaju razvitak bosansko-hercegova ke (prvenstveno bošnja ke) književnosti perioda 1878-1918. godine, razumiju specifi nosti bošnja ke književnosti austrougarskog perioda, prepoznaju književno-kulturni i nacionalni preporod u razdoblju 1878-1910, poznaju glavne predstavnike i njihova važnija djela ovoga perioda,	Historija Geografija Filozofija Sociologija Likovna kultura Muzi ka kultura

	<p>uprave. Utjecaj pisane rije i. Doba književnog bosanstva (1883-1897). Politi ka djelatnost. Listovi i publikacije na narodnom i turskom jeziku (1 as).</p>		<p>prepoznaju renesansu bosanskog jezika i njegovu ulogu u umjetni koj kreaciji.</p>	
	<p>2.1.3. Mehmed Šakir Kurt ehaji , “Sarajevski cvjetnik” – “ ulšeni saraj” (1 as).</p> <p>2.1.4. Književno-kulturni i nacionalni preporod u razdoblju od 1888. do 1910. godine. Mehmed-beg Kapetanovi Ljubušak (Narodno blago, Isto no blago). Posljednje godište “Behara” i djelatnost društva “Gajret”. Saradnja u književnim listovima, “Bošnjak” (1 as).</p> <p>2.1.5. Zbornik muslimanskih narodnih pjesama Koste Hermana (1 as).</p> <p>2.1.6. Doba književne polarizacije (1894-1905). Prohrvatska i prosrpska orijentacija. Djelatnost izvan nacionalne polarizacije. Razdoblje vlastitih književnih listova i izdanja (1900-1918). Borba za vjersko-prosvjetnu autonomiju,</p>	<p>Uloga M. Š. Kurt ehaji a u razvoju novinarstva u BiH.</p> <p>Književni i kulturno-prosvjetni preporod u periodu 1878-1910. godine.</p> <p>Zna aj prvog zbornika muslimanske narodne epike.</p> <p>Književna i kulturno-prosvjetna djelatnost u periodu 1894-1905. godine.</p>	<p>Poznaju zna aj zbornika Koste Hermana za afirmaciju usmene tradicije i kulture Bošnjaka.</p>	

	<p>“Behar”, društvo “Gajret” i aktivnost “Beharovog” kruga, “Biser”, “Muslimanska biblioteka” (1 as).</p>			
	<p>2.1.7. Glavni predstavnici preporodne književnosti: Mehmed-beg Kapetanovi Ljubušak, Safvet-beg Bašagi , Osman iki , Avdo Karabegovi Hasanbegov, Edhem Mulabdi , Osman-Aziz, Musa azim ati , Fadil Kurtagi , Abdurezak Hifzi Bjelevac (1 as).</p> <p>2.1.8. Safvet-beg Bašagi : Trotanda, Misli i uvstvva, izbor iz poezije (3 asa).</p> <p>2.1.9. Osman iki – obrada pjesama po izboru (2 asa).</p> <p>2.1.10. Edhem Mulabdi : Zeleno busenje (1 as).</p> <p>2.1.11. Nafija Sarajli : Teme (1 as).</p> <p>2.1.12. Srpska i hrvatska bosansko-hercegova ka književnost od 1878. do 1918. godine (književni tokovi, važniji predstavnici).</p> <p>Aleksa Šanti : “Emina”, “Ostajte ovdje”, “O, klasje moje” (2 asa).</p>	<p>Afirmacija preporodne književnosti i njeni glavni predstavnici.</p> <p>Poetika A. Šanti a i njen društveni zna aj.</p>	<p>Poznaju integralni kontinuitet bosansko-hercegova ke književnosti (bošnja ke, srpske, hrvatske).</p>	

<p>2. Bosansko-hercegova ka književnost od 1918. do 1945. godine (23 asa)</p>	<p>2.2.1. Bosanskohercegova ka književnost od 1918. do 1945. godine. Poseban osvrt na književnost Bošnjaka u ovom periodu, stilsko-jezi ka kreativnost, tematska i motivska orijentacija, kulturno-prosvjetna udruženja, književna i publicisti ka periodika (asopisi, novine, kalendari), prevodilaštvo – djela vjerske i svjetovne orijentacije, bosanski jezik i njegov status u okviru kompozita srpsko-hrvatski. Bošnja ka književnost izme u dva svjetska rata – važniji predstavnici, socijalna tematika i motivistika, evropski utjecaji (1 as).</p> <p>2.2.2. Modernizam u bošnja koj književnosti (kraj razdoblja bošnja ke preporodne književnosti). Pojava Muse azima ati a (stilska obilježja impresionizma i simbolizma i utjecaji savremene evropske i turske poezije). Fadil Kurt ehaji , Avdo Karabegovi Hasanbegov i Abdurezak Hifzi Bjelevac. Moderna stilizacija estetskog izraza u proznom stvaranju</p>	<p>Bosanskohercegova ki književni tokovi od 1918. do 1945. godine (od tradicije ka modernoj književnosti).</p> <p>Bošnja ki književni modernizam (predstavnici, evropska orijentacija, novi stilski i estetski izraz, moderna proza, refleksi imoresionizma i simbolizma). Pristup ananlizi književno-umjetni kih dometa u djelima Muse azima ati a, Hamze Hume,</p>	<p>Poznaju bosansko-hercegova ku književnost perioda 1918-1945. godine i njen kulturnohistorijski kontinuitet, prepoznaju i razumiju modernizam u bošnja koj književnosti i njegovu stilsko-jezi ku kreativnost, prepoznaju utjecaje evropske moderne, poznaju književno stvaralaštvo bošnja kih pisaca ovoga perioda i umjetni ke domete njihovih važnijih djela.</p>	<p>Historija Geografija Filozofija Sociologija Likovna kultura Muza ka kultura</p>
--	--	---	--	--

	Ahmeda Muradbegovića, Hamze Hume, Hasana Kikića i Skendera Kulenovića.			
	<p>Kulturnohistorijski kontinuitet (1918-1930). Idejno-estetske tendencije i društveno političke polarizacije (1927-1935). Nacionalni časopisi i kulturno-prosvjetna društva. Forma književne djelatnosti i kulturno-historijski tokovi od 1935. do 1945. godine (1. as).</p> <p>2.2.3. Abdurezak Hifzi Bjelevac: Minka, Pod drugim suncem (2. as).</p> <p>2.2.4. Fadil Kurtagi – po izboru (1. as).</p> <p>2.2.5. Avdo Karabegovi Hasanbegov: Na mjeseci (1. as).</p> <p>2.2.6. Musa azimati : Ja nisam sanjar, Teubei-nesun, Jednoj bogatašici, Pred smrt, Smrt (2. as).</p> <p>2.2.7. Osman-Aziz: Bez nade (1. as).</p> <p>2.2.8. Hamza Humo: U Orašju; Mostar, hercegovački pejzaži IV, VI; Grozdanin kikut – izbor (3. as).</p>	Hasana Kikića, Skendera Kulenovića i drugih bošnjačkih pisaca između dva svjetska rata.		

	<p>2.2.9. Ahmed Muradbegovi : Na Božjem putu, Haremske novele, Post (2 asa).</p> <p>2.2.10. Hasan Kiki : Provincija u pozadini (2 asa).</p> <p>2.2.11. E. olakovi : Legenda o Ali-paši (1 as).</p> <p>2.2.12. S. Ali : Pjeva s Medvjednice III, XV; Lirski torzo XVI, XXIX (1 as).</p> <p>2.2.13. A. Nametak: Trava zaboravka, "Za obraz" (2 asa).</p> <p>2.2.14. Zija Dizdarevi : Pri e (1 as).</p> <p>2.2.15. Skender Kulenovi : Ocvale primule, Ponornica, Noturno, Nad mrtvom majkom svojom, Tarih, Putnik (2 asa).</p>			
<p>3. Moderna u svjetskoj književnosti (9 asova)</p>	<p>2.3.1. Moderna u svjetskoj književnosti. Reakcija na pozitivizam i na realisti ko-naturalisti ku doktrinu i umjetnost, ispoljavana u Evropi krajem 19. stolje a, u formi idealisti ke i metafizi ke filozofije u modernoj umjetnosti neoromanti nog karaktera. Nejedinstvena kao pokret, razli ito idejno, estetski i</p>	<p>Sticanje znanja o književno-stilskim tokovima i karakteristikama moderne i književnih pravaca u ovom razdoblju.</p>	<p>Poznaju pojavu, tokove i specifi nosti moderne u svjetskoj književnosti, književnoumjetni ke pravce i njihove glavne predstavnike (na primjerima važnijih djela), utjecaj evropske moderne na</p>	<p>Historija Geografija Filozofija Sociologija Likovna kultura Muzika kultura</p>

	<p>nacionalno obilježena. Pojam moderna. Pojmovi parnas, impresionizam, simbolizam, dekadencija, neoromantizam, larpurlartizam - kao bitne značajke književnih i umjetničkih struja modernizma. Nagovještaj novih tendencija u Bodlerovoj poeziji. Glavni predstavnici: Š. Bodler, A. Rembo, P. Verlen, V. Vitman, E. A. Po, T. Fikret...</p> <p>Lirska, simbolička i psihološka drama (Ibsen, Strindberg, Gorki, Čehov, Meterlink, Ibsen). Pomjeranje težine s fabule i "objektivne stvarnosti" na likove i njihovu psihu u modernoj književnosti, npr. kod Prusta (1. dio).</p> <p>2.3.2. Šarl Bodler: Cvjetovi zla (2. dio).</p>	<p>Sticanje znanja o glavnim predstavnicima moderne i o njihovim važnijim djelima.</p>	<p>bosanskohercegovačka književna situacija.</p>	
<p>4. Moderna u južnoslovenskim književnostima (6. dio)</p>	<p>2.3.3. Artur Rembo: Pijani brod (1. dio).</p> <p>2.3.4. Volt Vitman: Vlati trave (1. dio).</p> <p>2.3.5. Marsel Prust: U traganju za izgubljenim vremenom – Put k Svanu (2. dio).</p>			

	<p>2.3.6. Teufik Fikret – izbor iz poezije (1 as).</p> <p>2.3.7. Edgar Alan Po – izbor iz poezije (1 as).</p> <p>2.4.1. Moderna u južnoslovenskim književnostima. Vremenski okviri moderne u južnoslovenskim književnostima. Specifi nosti bosanske, hrvatske, slovena ke, crnogorske, srpske, makedonske i bugarske moderne (informativno). Glavne odlike: odnos prema tokovima evropske moderne. Dezintegracija realizma, naglašeni subjektivizam.</p>	<p>Sticanje znanja o moderni i njenim specifi nostima u južnoslovenskim književnostima (evropski refleksi, važniji predstavnici i njihova djela).</p>	<p>Poznaju pojavu i tokove moderne u južnoslovenskim književnostima, razumiju književno-stilske pravce i njihove specifi nosti, poznaju (na primjerima važnijih djela) glavne predstavnike ovog književnog perioda.</p>	<p>Historija Geografija Filozofija Sociologija Likovna kultura Muzi ka kultura</p>
	<p>Impresionizam i simbolizam kao osnovna stilska odre enja, produžetak realisti kih i naturalisti kih tendencija i njihovo povezivanje s modernom u prozi i težnja za sintezom parnasovskih i simboli kih tendencija u poeziji. Zna aj nacionalne i socijalne problematike. Simbolizam u drami. Impresionizam u književnoj kritici. Nagovještaj</p>			

	<p>ekspresionizma. Važniji predstavnici: A. G. Matoš, I. Vojnovi, M. Begovi, V. Nazor, V. Vidri, D. Domjani, J. Kosor, D. Šimunovi, J. P. Kamov; I. Cankar, O. Župan i, D. Kete, J. N. Aleksandrov; S. Pandurovi, V. P. Dis, B. Stankovi (1 as).</p> <p>2.4.2. A. G. Matoš: Srodnost, Mora, Balkon (1 as).</p> <p>2.4.3. Šimunovi : Muljika (1 as).</p> <p>2.4.4. Župan i : Duma (1 as).</p> <p>2.4.5. B. Stankovi : Ne ista krv, Koštana – po izboru (2 asa).</p>			
<p>5. Svjetska književnost od 1918. do 1945. godine (8 asova)</p>	<p>2.5.1. Svjetska književnost od 1918. do 1945. godine. Književnostilski pravci, važniji predstavnici, utjecaji na bosanskohercegova ku književnost. Evropski književni okviri. Dezintegracija svijeta i književnih formi. Futurizam, ekspresionizam, nadrealizam (Manetti: Manifest futurizma; A. Breton: Manifest nadrealizma). Nadrealisti i pokret socijalne literature (1 as).</p> <p>2.5.2. Franc Kafka: Proces (2 asa).</p>	<p>Sticanje znanja o svjetskoj književnosti od 1918. do 1945. godine (književni pravci i njihove stilske specifi nosti, glavni predstavnici i njihova djela – analiti ki pristup na izabranim primjerima).</p>	<p>Poznaju nove tokove u književnosti izme u dva svjetska rata (nove književne pravce i njihove specifi nosti), glavne predstavnike i njihova važnija djela (s proširivanjem na asovima doma e lektire i vannastavnih aktivnosti).</p>	<p>Historija Geografija Filozofija Sociologija Likovna kultura Muzi ka kultura</p>

	<p>2.5.3. G. Apoliner – izbor iz poezije (1 as)</p> <p>2.5.4. V. Fokner: Buka i bijes (2 asa).</p> <p>2.5.5. Taha Husein: Dani (1 as).</p> <p>2.5.6. Jakub Kadri Karaosmanoglu – po izboru (1 as).</p>			
<p>6. Južno-slovenska književnost od 1918. do 1945. godine (7 asova)</p>	<p>2.6.1. Kra i osvrt na južnoslovensku književnost od 1918. do 1945. godine.</p> <p>Miroslav Krleža: No u provinciji, Hrvatski bog Mars (jedna novela), ciklus o Glembajevima – jedna drama po izboru (3 asa).</p> <p>2.6.2. A. B. Šimi : Moja preobraženja, Ve e i ja, Pjesma jednom brijegu (1 as).</p> <p>2.6.3. Tin Ujevi : Lelek sebra, Kolajna (1 as).</p> <p>2.6.4. I. G. Kova i : Jama (1 as).</p> <p>2.6.5. M. Crnjanski: Sumatra (1 as).</p>	<p>Sticanje znanja o opštim karakteristikama i pojavama u južnoslovenskim književnostima (važniji predstavnici, analiti ki pristup izabranim djelima).</p>	<p>Poznaju nove umjetni ke tokove u južnoslovenskim književnostima izme u dva svjetska rata, glavne predstavnike i njihova važnija djela (s proširivanjem znanja na asovima doma e lektire i vannastavnih aktivnosti – smostalno itanje, pisanje eseja stimulisanih raznim oblicima vrednovanja i sl.).</p>	<p>Historija Geografija Filozofija Sociologija Likovna kultura Muzi ka kultura</p>
<p>7. Književnost Bošnjaka Kosova i Sandžaka od 1918. 1945. godine</p>	<p>2.7.1. Književnost Bošnjaka Kosova i Sandžaka u periodu od: a) 1878. do 1918, b) 1918. do 1945. godine; kontinuitet sa književnim stvaralaštvom Bošnjaka u Bosni i</p>	<p>Upoznavanje sa razvojem i specifi nostima književnosti Bošnjaka Kosova i Sandžaka u dužem periodu - i kon-tinuitetu 1878-1918-1945.</p>	<p>Sticanje znanja o kontinuitetu i tokovima književnog stvaralaštva Bošnjaka Kosova i Sandžaka (u</p>	<p>Historija Geografija Filozofija Sociologija</p>

(5 asova)	Hercegovini, produžetak književnog stvaralaštva na orijentalnim jezicima i alhamijado stvaralaštvo (Ibrahim Bio ak Pa ariz, Hafiz Salih Gaševi , Arif Brkanji Sarajlija, Zejnel Abedin Ferhat, Omer Pa ariz), vjerski obrazovni i etički diskurs, njegovanje jezika i tradicije, književno-jezičke funkcije prvog prijevoda Kur'ana na bosanski jezik, književni preporod između dva svjetska rata – od Ilijasa Dobardžića do Amila Sijarića , novi književno-jezički tokovi, socijalna i muhadžirska tematika , kulturno-prosvjetna udruženja, periodika – novine i druge publikacije, afirmacija bošnjačke usmene tradicije – epski diskurs Avda Međedovića , status jezika Bošnjaka u kontekstu lingvističkih disciplina i pravopisnih normi (5 asova).	godine (nastavljanje književne tradicije, književni preporod, predstavnici i njihova važnija djela.	periodu 1918-1945. godine), poznaju bošnjačka književno-jezička tradicija, razumiju književni preporod u periodu između dva svjetska rata, poznaju književno stvaralaštvo važnijih predstavnika ovog perioda (izloženih u programskim tezama).	
8. Pristup književnom djelu (6 asova)	2.8.1. Moderna lirika (2 asova) Moderna poezija u odnosu na klasičnu lirsku vrstu. Nova tematika i nova pjesnička osjećajnost. Otkrivanje novih mogućnosti jezika. Pojava slobodnog stiha. Novi oblici pjesničkog ritma. Novo	Sticanje znanja iz književno-teorijskih pojmova o karakteristikama moderne lirike , osnovnih oblika dokumentarne književnosti i savremene drame (na primjerima književnih djela	Stiču nova znanja o metodama pristupa različitim književnim djelima (modernoj lirici, dokumentarnoj književnosti, modernoj prozi, savremenoj	Teorija književnosti Filozofija Sociologija Historija Likovna kultura

	<p>sintagmatsko povezivanje rije i.</p> <p>Metafora kao postupak “po u enja” karakterističan za moderni pjesni ki govor. “Zaumni jezik” kao izraz težnje ka osvajanju krajnjih mogućnosti pjesni kog govora.</p> <p>2.8.2. E s e j (1 as) E s e j – književnokritički i znanstveni tekst. Esej kao književna vrsta. Esejizam kao na in mišljenja i oblikovanja teksta. Esej i književna kritika. Esej i znanstveni tekst (znanstvena monografija, studija, rasprava).</p> <p>2.8.3. Dokumentarna književnost (1 as) Osnovni oblici (memoari, dnevnik, biografija, autobiografija, reportaža, putopis, zapisi). Njihov odnos prema tzv. fikcionalnoj prozi (roman i novela).</p>	<p>koja se obrađuju tokom nastavne godine).</p> <p>Sticanje znanja o književnokritičkim i znanstvenim oblicima eseja i funkciji esejističke literature. Pisanje eseja o prozanim djelima, itanje najboljih eseja i diskusija na znanstvenom nivou.</p>	<p>drami, eseju), primjenjuju analitičke metode zasnovane na principima nauke i teorije književnosti, razvijaju sopstvene kreativne sposobnosti pripremaju i se za samostalan rad na višim nivoima.</p>	<p>Muzička kultura</p>
	<p>2.8.4. Savremena drama (2 asa) Osnovni pojmovi teorije drame: dramska radnja (u odnosu na epsku fabulu), dramski dijalog i njegove funkcije, dramski sukob i dramska napetost, dramski lik i na in njegova očitavanja (u odnosu na romaneksnog junaka). Uloga</p>			

	reditelja u modernom dramskom tekstu. Pojava drame u užem smislu i njeno odre enje u odnosu na klasi ne dramske vrste (tragedija i komedija). Tematsko približavanje neposrednoj stvarnosti života u gra anskom društvu. Novi dramski govor (napuštanje stiha kao “umjetni kog govora”) u funkciji “iluzije života”. Reforma pozorišta i njegovih osnovnih žanrova (društvena, psihološka i idejna drama). Simbolisti ka i ekspresionisti ka drama.			
9. Lektira	<p>2.9.1. L e k t i r a (10 asova)</p> <p>Hamza Humo: Grozdanin kikut (1 as)</p> <p>Skender Kulenovi : Ševa (1 as)</p> <p>A. G. Matoš: Cvijet na raskrš u (1 as)</p> <p>B. Stankovi : Koštana (1 as)</p> <p>M. Krleža: Gospoda Glembajevi ili Povratak Filipa Latinovi a (2 asa)</p> <p>I. Cankar: Na klancu (1 as)</p> <p>amil Sijari : Poezija (1 as)</p> <p>Isak Samokovlija: Od prolje a do prolje a (1 as)</p> <p>Zaim Azemovi : Darovi – savremena sandža ka književnost (1 as).</p>	<p>Obrada planiranih djela (analiza u formi pisanog eseja, raspravljanje i diskusija na asovima, apsolviranje znanja sticanih tokom nastave, osposoblja-vanje za samostalan nau noistraživa ki rad na višem nivou).</p>	<p>Manifestuju svoje kreativne sposobnosti i sti u navike da itaju, pišu, govore, slušaju i osposobljavaju se za samostalan kreativni (nau no-istraživa ki) rad.</p>	<p>Historija Geografija Filozofija Sociologija Likovna kultura Muzi ka kultura</p>

3. KATEGORIJA: MEDIJSKA KULTURA (8 asova)				
POTKATEGORIJE	SADRŽAJ	SPECIFI NI OBJEKTIVI	OPREKIVANI REZULTATI	ME UPREDMETNE VEZE
<p>1. Filmska umjetnost (3 asa)</p> <p>2. Opera i balet (3 asa)</p> <p>3. Književna periodika (1 as)</p> <p>4. Internet (1 as)</p>	<p>3.1.1. Filmska umjetnost i njena funkcija (1 as).</p> <p>3.1.2. Historija i dometi filmske umjetnosti u Bosni i Hercegovini (2 asa).</p> <p>3.2.1. Opera i balet kao muzi ko-dramske umjetnosti – vrste i karakteristike, recepcija preko sredstava medijske tehnologije (3 asa).</p> <p>3.3.1. Savremena književna periodika – asopisi i druge publikacije u BiH, Sandžaku i na Kosovu (1 as).</p> <p>3.4.1. Primjena interneta u književnoj komunikaciji (1 as).</p>	<p>Sticanje i proširivanje znanja o filmskoj umjetnosti, njenoj društvenoj ulozi i razvoju u BiH.</p> <p>Razvijanje kulture slušanja i gledanja opera i baleta preko sredstava medijske tehnologije.</p> <p>Praćenje (čitanje) književne periodike.</p> <p>Književno-jezička internet-komunikacija.</p>	<p>Proširuju svoja ranija i stiču nova znanja služe i se mogu koristiti za medijske tehnologije i komunikacije.</p>	<p>Historija Geografija Sociologija Likovna kultura Muzička kultura</p>
	<p>NAPOМЕНА:</p> <p>1. Za utvrđivanje i obnavljanje nastavnih sadržaja iz književnosti predviđeno je <u>deset asova</u>.</p> <p>2. U kontekstu predloženog rasporeda i broja asova po strukturi sadržaja nastavnik može vršiti manja pomjeranja u skladu sa uslovima i zahtjevima izvođenja nastave.</p>			

ME UPREDMETNI I ME UPROGRAMSKI PRISTUPI

Nastavni sadržaji predmeta **Bosanski jezik i književnost za XII razred**, kao u prethodnim razredima, povezuje se sa programskim sadržajima drugih predmeta, prvenstveno sa onima koji su mu srodni po tematici i ciljevima (vrste umjetnosti, društvene nauke, oblici medijske kulture i informatike, matematika, poetika i lingvistika, kao i sve druge nauke u oblasti kojima je jezik izražajno sredstvo).

Ova korelacija je od osobitog značaja za aspekt produbljivanja i proširivanja u eni kih znanja sticanih na časovima jezika i književnosti i nastavnim procesima tokom života. Osobito su ove korelacije značajne za usavršavanje **vještina i tipova čitanja i govorenja** (izražajno čitanje, čitanje umjetničkih tekstova, vidovi govora i govorni tempo), zatim za **afirmaciju kulture pisanja i slušanja**, kao i za druge oblike pisane, govorne i tehnološke (informatičke) komunikacije.

Me upredmetne i me uprogramske veze mogu biti uspostavljene između nastavnih sadržaja predmeta **Bosanski jezik i književnost** i nastavnih sadržaja sljedećih predmeta:

- **Historija** (sadržaji o jeziku – njegovom porijeklu i rasprostranjenosti, **historijsko-dijalektološke mape, govorne izoglose i aree**, pojava književnih pravaca stilističko-strukturalnih metoda u kontekstu društvenohistorijskih zbivanja, slike i tematika društvenih odnosa u umjetničkom djelu, historičnost likova, **književnost kao umjetnička historija društva**);
- **Geografija** (geografsko-dijalektološke karte, izoglose u kontekstu geografske mape, društvena sredina u umjetničkom djelu i geografski prostor, geografska regija kao objekat u književnom djelu);
- **Umjetnost** (slikarstvo, vajarstvo, muzika – odnosi između umjetničkog stvaranja sredstvima jezika, boje, zvuka, grafičevinskog materijala, alternativna umjetnička sredstva izražavanja, pojava i sinkretičnost umjetničkih pravaca, analitičke komponente u društvenohistorijskim slikama umjetničkih djela, umjetnička terminologija u pristupu i analizi svakog umjetničkog djela, funkcije umjetničkih djela);
- **Ostali predmeti** (korelativni odnosi mogući i su i sa ostalim predmetima i njihovim nastavnim sadržajima – u realizaciji i primjeni jezičkih normi i pravopisa, u semiotici jezičkih distinkcija, u kulturi **čitanja, govorenja, pisanja i slušanja**);

- **Korelativni odnosi** se uspostavljaju između jezika i književnosti i sredstava medijske kulture (televizija, radio, internet, pozorište, film, medijska periodika);
- **Nastavnici jezika i književnosti** i nastavnici drugih predmeta treba da uspostavljaju korelaciju između u nastavnim sadržajima koji su predviđeni operativnim ciljevima, kao i sve druge oblike međusobne saradnje tokom cijele školske godine.

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Nastava bosanskog jezika i književnosti može se uspješno realizovati upotrebom (primjenom) više nastavnih metoda u procesu obrazovanja. Radna praksa je pokazala da su dobri rezultati i dostignuće postizani primjenom različitih nastavnih metoda, gdje svaka ima svoju specifičnu funkciju i kreativnu vrijednost.

Tokom nastavnog procesa učenicima treba prezentirati one sadržajne jezičko-literarne vrijednosti koje će im biti potrebne za daljnje školovanje, za sticanje opšte kulture i znanja u životu.

Kao posebna metodološka aktivnost nastavnika je da učenike motiviše da sami rade i donose zaključke pri obradi nastavnih jedinica u kontekstu širih programskih sadržaja.

Nastavnik treba da upozna i uvažava pedagoško-psihološke sposobnosti učenika i da u radnom procesu upotrebljava odgovarajuće didaktičke metode i principe. Osobito je značajna **didaktička formula** da je **učenik uvijek u centru obrazovno-radne kreacije**, koju nastavnici i ostali pedagoški radnici uspostavljaju primjenjujući afirmisane metodološke standarde. Tok jezičko-literarne didaktičke komunikacije treba da ima metodički smjer: **nastavnik – tekst – učenik** ili **učenik – tekst – nastavnik**. U metodičko-kreativnom kontekstu je i individualna komunikacija: **učenik – tekst**. Takođe je produktivna i posredna i neposredna komunikacija: **izvor, prenosilac, kanal, primalac – cilj**.

Sem opštih metoda, savremena nastava jezika i književnosti ima i svoje posebne metode. Od mnogih metoda koje se mogu primjenjivati u nastavi bosanskog jezika i književnosti, primjenljive su sljedeće:

- **metoda čitanja i rada na tekstu (tekst-metoda);**
- **metoda razgovora (dijaloška);**
- **metoda izlaganja i objašnjavanja (monološka);**
- **metoda praktičnog rada** (metoda naučnog istraživanja: oblast jezika // dijalektologija, prozodijskih osobina lokalnih govora,

sakupljanje raznih oblika usmene književnosti, rad na sredstvima medijske tehnologije – spiker, reporter, urednik, lektor, koreograf, glumac, recitator, organizator kulturnih svečanosti);

- **metoda interaktivnog učenja** (simultani kompjuterski CD-programi, internet, auditivna i vizuelna tehnologija, film, pozorište);
- **metoda individualnog rada učenika** (učenje, istraživanje, prezentiranje individualne poetsko-jezičke kreacije);
- **metoda rada u grupama** (učenje, timsko istraživanje, timsko prezentiranje istraživanih rezultata, kultura diskusije i dijaloga);
- **kombinovana metoda** (čitavanje teksta, razgovor o tekstu, objašnjenje i pokazivanje).

Resurs nastavnih metoda u savremenim pedagoško-obrazovnim standardima pruža mogućnosti za širi izbor i primjenu novijih i savremenijih metodoloških varijanata. U realizaciji operativnih sadržaja nastavnika se primjenjivati najproduktivnije metode kojima se stvaraju uslovi za postizanje dostignuća najvišeg stepena.

Oblici (forme) rada

Sem ovdje izloženih metoda, u nastavi bosanskog jezika i književnosti mogu se primjenjivati i **razni oblici rada**, kao što su:

- **individualni rad učenika** (formiranje navika za samostalni rad);
- **rad u grupama** (timski rad) i saradnja među grupama (rad na široj temi ili književno-jezičkom projektu);
- **rad u parovima i saradnja među parovima (tandem rad);**
- **rad sa svim učenicima** (čitavanje, slušanje, govor, pisanje);
- **diferencirani rad** (dopunski i dodatni);
- **specijalni rad sa učenicima posebnih potreba** (manja oštećenja vida, sluha, manje govorne smetnje);
- **debatne forme rada** (tribine, okrugli stolovi, rasprave, diskusije, takmičenje u vještini govora, afirmacija demokratije sa konkretnim primjerima);
- **naučno-istraživačke forme rada** (tematika, kompozicija, sadržaj, citati i fusnote, **razlika između izvještaja i rezimea i recenzije**).
- **medijske forme rada** (TV i radio spiker, konferansije, fotoreporter, **izvještava -dopisnik, sportski izvještava**, telefonski razgovor, čitanje internet-tekstova);

- **u enje putem raznih igara** (kviz, recitali kao kolektivne igre, vještine glume kroz igru, imitacije i komi ne scenske sekvence, u enje na izletima – skupljanje **bionimske leksike**, sportske igre).

Svaka **didakti ka inovacija i inicijativa** u nastavnom procesu su korisne, osvježavaju e i privla ne za u enike, koje nastavnik treba da upu uje na kontinuitet i aktivnosti u u ionici, školi i van škole – **da itaju, zapisuju, prikupljaju i sistematizuju leksiku, da opažaju i upoznaju sredinu u kojoj žive, da misle na nezavisan na in i da argumentovano afirmišu svoja mišljenja.**

Poznati **didakti ki principi** moraju biti cilj svakog oblika nastavne prakse i postizanja dostignu a predvi enih ovim planom i programom.

Radna i nastavna sredstva

Sem tradicionalnih nastavnih izvora (**udžbenici iz oblasti jezika i književnosti, djela pisaca** koja se obra uju ili njihovi fragmenti), u nastavi na bosanskom jeziku i književnosti, za uspješnu realizaciju programskih sadržaja, kao nastavno sredstvo primjenjuje se **i druga odgovaraju a literatura (eseji, recenzije, bibliografski podaci, studije nau nog karaktera, lingvisti ko-dijalektološki zbornici, razni tipovi rje nika, almanasi, antologije, razni književno-jezi ki asopisi, i dr.).**

U enike treba navikavati da se služe odgovaraju im knjigama i literaturom u školskim bibliotekama i itaonicama, kao i u onim vanškolskim, gdje su im na raspolaganju razna literarno-jezi ka sredstva.

Kompjuteri, komunikatori (direktna veza u enik – ure aj), **specijalni elektronski komunikativni ure aji, elektronske u ionice, kombinacija grafoskopa i respondera**, kao i sva druga (savremena) sredstva, kojima škola raspoláže, mogu se koristiti u nastavi bosanskog jezika i književnosti.

U okviru nastave bosanskog jezika i književnosti potrebno je formirati odgovaraju e **nau no-literarne sekcije**, kao što su: nau no-istraživa ka (oblast jezika, oblast usmene književnosti i drugih oblika književno-jezi kog folklora), literarna, dramska, recitatorska, novinarska, i sl.). Rad u ovim sekcijama u enicima pruža mogućnost da se koriste odgovaraju im sredstvima i da produbljuju i proširuju svoja znanja i vještine koje žele da ostvaruju u daljem životu (bavljenje glumom, režijom, žurnalistikom, medijskom komunikacijom, nau no-istraživa kim

radom, pjesništvom, prevodilaštvom, menadžmentom u oblasti kulture, filmskom kulturom i tehnologijom).

Lektira, kao nastavno sredstvo, može se realizovati i proširivati na vannastavno nivou, u okviru literarno-jezičkih i naučno-istraživačkih sekcija relevantnih za kvalitetno i kompletno izučavanje jezika i književnosti. Knjiga, kao lektira i pomoćna literatura, primarno je nastavno sredstvo.

Preporučuje se da nastavnik upotrebljava više dinamičkih sredstava koja omogućavaju razumijevanje i usvajanje nastavnih sadržaja.

ORIJENTACIJA ZA SAMOSTALNI RAD

Kroz sve oblike nastave učenike treba usmjeravati i osposobljavati za samostalan rad, koji se može odvijati u svim formama izvođenja nastave jezika i književnosti, primjenom različitih nastavnih metoda i upotrebom relevantnih nastavnih sredstava.

Samostalni rad učenika može se izvoditi u grupama, u parovima i individualno. Nastavnik će upotrijebiti onaj oblik koji je najproduktivniji u realizaciji određene nastavne jedinice. Razvijanje stalnih navika za temeljit samostalan rad jedan je od glavnih ciljeva obrazovno-vaspitnog procesa nastave bosanskog jezika i književnosti – za profesionalnu orijentaciju učenika, za razvijanje njihove imaginacije i radne kreativnosti, za razvijanje sposobnosti za planiranje i organizaciju rada, za uspješno rješavanje radnih zadataka, za razvijanje etičkih vrijednosti za samovrednovanje, kao i za sticanje kreativne radne sociokulture i postizanje dostignutog najvišeg stepena usvojenosti.

Nastavnik bosanskog jezika i književnosti, u okvirima realizacije nastavnih sadržaja, spontano i sukcesivno ostvaruje dinamičke standarde za samostalan rad učenika.

Usmjeravanje učenika za samostalan rad doprinosi razvoju svestrane učenikovih ličnosti.

VREDNOVANJE

Ciljevi vrednovanja

Vrednovanje napredovanja učenika u sticanju znanja važan je dio nastave bosanskog jezika i književnosti. Vrednovanje stepena uspjeha učenika podstiče njihovu kreativnost u procesu obrazovanja i afirmiše njihove etičke inicijative.

Pravilno vrednovanje uspjeha učenika u funkciji je dobre nastave i afirmacije demokratskih principa. Ono ima za cilj da kod učenika razvija smisao i volju za samoradnju i napredovanje, za proširivanje znanja i sticanje trajnih radnih navika u daljem procesu obrazovanja.

Tako je, cilj vrednovanja je u funkciji nastavnikovih saznanja o stepenu uspjeha učenika (koliko su učenici razumjeli i usvojili nastavne sadržaje, koliko su osposobljeni da u praksi primjenjuju stečena znanja, do kojeg stepena su formirali kritičko-kreativno mišljenje i misaone sposobnosti).

Cilj vrednovanja je i dijagnostifikacija stepena napredovanja učenika, preporuka (preporuka) nastavnicima da pravilno planiraju programske sadržaje, motivisanost učenika za kreativnu strategiju učenja i postizanje standarda dostignuća.

Vrste vrednovanja

Test učenikovih sposobnosti – na početku školske godine;

Klasifikaciono vrednovanje (putem upitnika, kontrolnih listića, dosijea, pisanih izvještaja i drugih instrumenata vrednovanja);

Dijagnostičko vrednovanje – identifikacija poteškoća sa kojima se suoavaju učenici i nastavnikovo posredovanje u njihovom prevazilaženju;

Vrednovanje (test) na bazi kriterijuma i ciljeva;

Spoljašnje vrednovanje – identifikacija pozitivnih i (ili) negativnih strana učenika, vrednovanje stepena znanja i napredovanja učenika;

Formalno vrednovanje – omogućava učenicima da sami identifikuju svoje pozitivne i negativne strane, kao i da se angažuju u popravljanju eventualnih negativnih strana;

Vrednovanje pismenosti učenika – na bazi pisanih školskih i domaćih zadataka;

Vrednovanje usmeno-književne recepcije – slušanje, itanje, kultura govorenja;

Praktično vrednovanje – na primjeru praktičnog rada, realizacije projekta, istraživanja na terenu (naučno-istraživački rad);

Vrednovanje medijske informisanosti i stručnosti recepcije informacija i sadržaja medijske kulture.

Kriteriji vrednovanja

U toku vrednovanja nastavnik treba da ima u vidu sadržaje programa i dostignu a predvi ena programom.

Za pravilno i uspješno vrednovanje u eni kih dostignu a potrebna je stru nost nastavnika, radna inicijativa, eti nost, instrumenti vrednovanja.

Osnovni elementi vrednovanja su:

- stepen shvatanja nastavnih sadržaja od strane u enika;
- stepen posjedovanja radnih vještina u enika tokom edukativnog procesa;
- stepen socijalne i eti ke kulture u enika;
- stepen razvijenosti u enikovih sposobnosti;
- interesovanje u enika za sticanje znánj i za njihovo proširivanje;
- interesovanje u enika za samostalan rad;
- fleksibilno pra enje relevantne literature;
- ispoljavanje nau nosti i literarno-jezi ke kreacije;
- individualna radna kultura u enika;
- stepen usvojenosti nastavnih sadržaja.

U enikova li nost i njegovo znanje uvijek su u centru ciljeva obrazovnih (edukativnih) dostignu a.

Ono što u enik ne može da savlada ili ne razumije, nastavnik treba da mu pomogne i da mu omogu i da probleme, koji eventualno mogu da nastanu, samoinicijativno rješava.

Instrumenti vrednovanja

Pri svakom vrednovanju, nastavnici i škola koriste se razli itim sredstvima i instrumentima vrednovanja. Za pravilno i uspješno vrednovanje nastavnici treba da izaberu i primjenjuju odgovaraju e **instru- mente i sredstva mjerenja**, kao što su:

- kontinuirano posmatranje (pra enje) rada u enika;
- forme pismenog i usmenog izražavanja u enika;
- samovrednovanje u enika na primjerima (ili projektima) samo- stalnog rada;
- upitnici i kontrolni listi i;
- radni dosije o stepenima usvojenosti nastavnih sadržaja;

- testovi dostignu a na bazi alternativnih pitanja i odgovora (odgovori sa više alternacija);
- finalni instrument na kraju nastavnog procesa kojim se utvrđuju standardi i kriteriji stepena dostignu a.

Stepeni usvojenosti nastavnih sadržaja

Na kraju nastavnog procesa (školske godine), dostignu a svakog učenika treba da budu vrednovana (izmjerena) utvrđenim stepenom usvojenosti nastavnih sadržaja, i to:

- **odličan** (stepen najviše usvojenosti – 90%);
- **vrlo dobar** (stepen više usvojenosti – 80%);
- **dobar** (stepen srednje usvojenosti – 60%);
- **dovoljan** (stepen dovoljne usvojenosti – 40%);
- **nedovoljan** (stepen nedovoljne usvojenosti).

Oblici (vrste) testiranja

Za svoja dostignu a u nastavnom procesu (za svoj uspjeh – znanje) učenik treba da dobije realnu ocjenu – da bude svestrano ocijenjen. Nastavnik treba da objektivno verifikuje učenikovo znanje, primjenjujući i sve oblike **evaluativnih** tehničkih postupaka vrednovanja (ocjenjivanja), a u ovom kontekstu i **odgovarajuće oblike testova**, kao što su:

- testovi sa alternativnim odgovorima;
- testovi sa kombinacijama (alternativna pitanja i odgovori);
- testovi sa više alternativa;
- testovi sa kratkim odgovorima i dopunama;
- testovi esejističke formulacije i strukture;
- testovi tipa **key words** (određivanje ključnih riječi i teksta);
- testovi tipa **summary** (pisanje sažetaka nekog teksta ili djela);
- pismeni i usmeni ispiti (testovi);
- posmatranje rada učenika (test rada);
- kumulativni test-dosije;
- sociometrijski test.

LITERATURA I DRUGI NASTAVNI IZVORI

Kao **osnovni izvori** za uspješnu realizaciju nastave bosanskog jezika i književnosti preporučuju se sljedeći udžbenici i literatura:

1. **S. Halilovi** – Bosanski jezik
2. **S. Halilovi** – Pravopis bosanskog jezika
3. **Dž. Jahi**, **S. Halilovi**, **I. Pali** – Gramatika bosanskog jezika
4. **A. Isakovi** – Rječnik karakteristične leksike u bosanskom jeziku
5. **Dž. Jahi** – Trilogija o bosanskom jeziku (Bošnjaci i narod i njegov jezik, Bosanski jezik u 100 pitanja i 100 odgovora, Školski rječnik bosanskoga jezika)
6. **Dž. Jahi** – Jezik bosanskih muslimana
7. **Bratoljub Kljajić** – Rječnik stranih riječi
8. **P. Skok** – Etimološki rječnik sh/hs jezika
9. **A. Džogovi** – Neke jezičke osobine "Mevluda" Hafiza Saliha Gaševića
10. **A. Džogovi** – Dijalektalne i zavičajne govorne specifičnosti u epu "Ženidba Smajilagi Mehe" Avda Međedovića
11. **A. Džogovi** – Jezičke posebnosti kao konstituenta nacionalnog identiteta Bošnjaka Sandžaka
12. **A. Džogovi** – Abdagićev epski junak i pripovjedač Vejsil
13. **A. Džogovi** – Jezik sandžaka u alhamijado književnosti
14. **Muhsin Rizvi** – Bosna i njen jezik u izvanbosanskim znanstvenim djelima i književnohistorijskim izvorima
15. **A. Džogovi** – Poetika romana "Duvarine" Murata Baltića
16. **Hakija Zorani** – Prilog genezi Bošnjaka i narodni kontinuitet Sandžaka – dijela naroda Bosne i Hercegovine
17. **A. Isakovi** – Biserje (izbor iz književnosti)
18. **A. Džogovi** - **Bijel behar** (antologija pjesama bošnjačkih pisaca Kosova i Sandžaka)
24. **N. Doklje** – Iz narodne goranske proze
25. **N. Doklje** - Goranski narodni pesni
26. **M. Adžemi** – Poemije
27. **Z. Azemovi** – Pamet je u narodu, Darovi
28. **H. Bašić** – Može li biti što bit' ne može
29. **H. Bašić** – Zeman kule poenaru gradi
30. **H. Bašić** – San i pola života
31. **H. Isljami** – Jusuf i Džemilja
32. **A. Zalihi** i **N. Sadikovi** – Antologija savremene književnosti Bošnjaka iz Sandžaka
33. **Hafiz Salih Gašević** – Mevlud

34. **Džemaludin Lati** – Srebreni ki inferno
35. **Džemaludin Lati** – Stil kur'anskog izraza
36. **100 najve ih djela svjetske književnosti** (antologija)
37. **Dr. Živkovi** – Teorija književnosti sa teorijom pismenosti
38. *Druga relevantna literatura (beletristika) predvi ena programskim sadržajima Nastavnog plana i programa bosanskog jezika i književnosti za XII razred*
39. *Izvori medijske tehnologije koristi e se prema uslovima kojima raspolaže škola, kao i njena bliža društveno-tehnološka sredina.*
40. Nastavnicima **preporu ujemo** i sljede e bošnja ke publikacije (*zbornike, asopise, revije, listove, Almanah, Rožajski zbornik, Tutinski zbornik, Novopazarski zbornik, Mak, Alem, ulistan, i dr.*).